

«КВІТКА САМ ЗА СЕБЕ ГОВОРИТЬ»

Справедливість цих слів П. Куліша про Григорія Федоровича Квітку-Основ'яненка підтверджують невмирущі в українській культурі повісті й драматичні твори письменника. Хоч минуло понад два століття від часу появи перших творів Квітки, але не старіють його словесні скарби. Знаходимо в них щирість і ніжність висловлених почуттів, притаманний українському народові мудрий гумор, відгомін пісенного ліризму, проникнення у світ народного побуту, звичаїв, моралі, загалом сприймаємо оповідну інтонацію, що заворожує читача.

Як письменник Квітка сформувався в Харкові, на Слобожанщині, і заговорив до читача тією мовою, що була звичною в побуті його зовсім не бідної, «панської» родини. Тоді, за висловом П. Куліша, навколо цвенькало дрібноголове панство, кепкуючи з рідної мови, називаючи її мужичою. То був час створення «Граматики малоросійського нареччя» О. Павловського, де автор мав на меті «положити на бумагу одну слабую тень исчезающего наречия». Але в той самий час через активне збирання українського етнографічного матеріалу, народних пісень відбувався процес самопізнання народу, коли той відкривав для себе у писемних текстах свою історію, характер, свою душу. І «зникаюча» мова раптом заяскріла «поетичними сльозами над Марусиною гарною і смутною долею», довівши, що нею можна висловлювати не лише «сміховинні сюжети». Не випадково саме в заснованому Харківському університеті Олександр Потебня утверджував ідею зв'язку мови й народності, висловлюючи думку про те, що Харківський університет стане за духом українським, коли його студенти захочуть бути українцями.

Квітка-Основ'яненко, вибравши роль україномовного оповідача в прозових творах, однозначно вирішив питання про свою належність до української літератури. Він розширив стильові, жанрові можливості української мови; звернувшись до народних характерів, занурив їх у народнорозмовну стихію. Його повістями захоплювалися не лише нижчі соціальні верстви суспільства, про яких і були написані твори. Квітка зумів поєднати високохудожнє народнопісенне слово, стару книжну мову, використовуючи їх як стилістичний засіб зображення і форму самовираження художньої особистості.

Творчість Квітки-Основ'яненка сприяла формуванню національної мовної свідомості українців. Він, за словами Куліша, «зробив те ж саме для прози, що Шевченко для стиха українського: він так само постеріг і переняв поезію щоденної сільської мови, як Шевченко — поезію народної пісні». В українському культурному просторі з'явилися твори, в яких автор здійснював рефлексію над старою книжною мовою, викликаючи усмішку читача, масово вводив говіркові лексичні елементи гумористичного звучання і водночас послуговувався українською мовою як зразком вираження тонких душевних порухів. В українській мові через тексти Квітки-Основ'яненка закарбовувалися традиційні поетичні образи, ознаки етнічного світогляду.

Чимало лексичних номінацій у текстах Квітки-Основ'яненка потребують для сучасного читача пояснень: відійшли в минуле конкретні реалії, перейшли в розряд архаїчної лексики активні колись назви.

Та побачені й відтворені в слові картини життя, відбите в творах Квітки-Основ'яненка звучання народної мови чарують нас так само, як чарували вони П. Куліша і сучасників письменника.

«І вийшов у його красний божий мир іще кращий, ніж у нас перед очима. Саме так, як подивися в тиху воду і вбачиш там небо й землю, і здається тобі, що небо й земля у якусь нову ліпоту в тому водному світі облеклися».

Світлана Єрмоленко